

JO NESBØ ŠVÁBI

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Harry se omluvil, vyšel po schodišti nahoru a kondoloval Hildě Molnesové. Ta měla ruku ochablou a bez vůle. Hleděla na Harryho zastřeným pohledem, avšak vůně těžkého parfému ginový odér takřka zastírala.

Potom se otočil k Runě. Zastínila si oči před sluncem a zamžourala na něj, jako by si všimla teprve teď.

„Dobrý den,“ pozdravila ho. „Konečně někdo, kdo je v téhle zemi pygmejů vyšší než já. Nejste vy ten detektiv, co u nás byl?“

V hlase se jí ozýval agresivní podtón, předstíraná sebejistota teenagera. Stisk ruky měla silný a pevný. Harryho pohled automaticky vyhledal druhou ruku. Voskově vypadající protézu trčící z černého rukávu.

„Detektiv?“

To promluvil Jens Brekke.

Odložil sluneční brýle a zamžoural. Měl upřímný, chlapecký obličej a rozčuchaná světlá ofina mu spadala přes téměř průzračné modré oči. Kulatou tvář měl sice dětsky buclatou, avšak vrásky kolem očí nasvědčovaly, že už mu určitě bylo třicet. Místo obleku Armani měl na sobě klasický oblek značky Del Giorgio a ručně šité boty Bally se mu leskly jako černá zrcadla; něco v jeho vzezření však Harrymu připomnělo poněkud neomaleného dvanáctiletého kluka, který se jen oblékl jako dospělý. Harry se představil.

„Jsem zástupce norské policie a provádím tady nějaké rutinní vyšetřování.“

„Aha? To je běžné?“

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je z první třetiny knihy. Odehrává se na pohřbu Atlese Molnese, kde vyšetřovatel Harry Hole poprvé potkává vraha Jense Brekkeho.

Bangkoká prostitutka Dim našla svého zákazníka probodnutého v hotelovém pokoji. Byl to norský velvyslanec Atle Molnes. Případ je třeba držet v utajení na obou stranách (norské i bangkoké) a vyšetřovat ho má norský detektiv Harry Hole.

Harry je právě v hospodě, když pro něj přijdou dva policisté a nemůžou ho odtamtud dostat. Hole si vymíní, že případ vezme, když mu šéf dovolí prošetřit případ jeho sestry, která byla znásilněna. Po příletu do Bangkoku je Harry opět opilý, což nepotěší tamější policistku Liz. Harry ohledá mrtvolu a místo činu. Poté se na okolnosti vraždy vyptává majitele hotelu. V Molnesově aktovce jsou objeveny fotky s dětskou pornografií. Harry s Liz došli k závěru, že majitel hotelu ani prostitutka nejsou vrazi. Zavražděný měl u sebe méně peněz, než kolik měl zaplatit prostitutce, a neměl ani kondomy.

Harry vyrazil na velvyslanectví za ženou, která Molnese zastupovala. V jeho kanceláři našel diář s poznámkou ManU a získal kontakt na Molnesova řidiče. Poté navštívil Molnesovu manželku Hilde. Z výslechu pochopil, že Hilde nemá tušení o pedofilních sklonech svého muže. Harry poznal také dceru Molnesových Runu, která neměla jednu ruku, ale výborně plavala. Výpis hovorů z Molnesova telefonu ukáže, že Molnes z hotelu nikomu nevolal. Prostitutka Dim neví nic, a tak ji Harry propustí. Výslech Molnesova řidiče je zajímavější. Vypoví, kam všude velvyslance vozil a že prosázel mnoho

peněz. Zkratka ManU v diáři je značka pro jistého pana Klipru. Na pohřbu si Harry domluvil schůzku s rodinným přítelem Molnesových Brekkem. Na pohřbu byla také Runa, ale ona i její matka odmítly jít na velvyslanectví na smuteční hostinu.

Harry zaútočil na Molnesovu sekretářku Ao, protože chtěl vědět, zda byli s Molnesem milenci. Podle něj právě ona nechala v autě ampuli od léku na astma. Další informace získává od lichvářské společnosti, která měla Molnesovi půjčit, ale byl vyhozen jejich „gorilou“. S Brekkem měl Harry schůzku v baru plném prostitutek. Brekke si vydělával spekulacemi, a měl proto v kanceláři speciální nahrávací zařízení na telefonní hovory. Ukázalo se, že sekretářka Ao má poměr s řidičem Sanphetem. Liz vzala Harryho na box, kde byl i Brekke s Runou. Harry odvezl Runu domů a cestou se zastavili na drink. Ze seznamu podezřelých Harry vyškrtává zástupkyni ministra a dál hledá ženu, s níž Molnes pravidelně jezdil na hotel. Podle Runy je všechno jinak – nejezdil tam otec, ale matka se svým milencem. Tímto milencem byl Brekke a vztah byl vážný, chodili spolu už dlouho. Harryho hned napadlo, že Brekke by mohl mít motiv. Hilde Molnesová nic nezapírala, dokonce i přiznala, že nyní, po smrti manžela, disponuje velkou částkou.

Harry se s Runou sešel u hotelového bazénu a ona ho stáhla k sobě do vody, zamilovala se do něj. Harry si nechává přehrát záznam z hotelového parkoviště a zjišťuje, že Brekke lhal; jeho auto tu v den vraždy neparkovalo. Jens Brekke je při výslechu vyděšený, ale trvá na tom, že v garážích byl. Večer někdo Harryho napadl u bazénu. Byl to Wu, „mlátička“ vymahačské společnosti, Harryho přivázal ke dnu hotelového bazénu. Zachránila ho jedna z ubytovaných. Harry pochopil, že se ho vrah bojí. Další den zjistil, že páska se záznamem z parkoviště ze dne vraždy byla vyměněna za jinou. Harry a jeho pomocník Nho hledali hlídače parkoviště v opiovém doupěti, ale nebyl tam. Nakonec ho našli v hotelu, byl mrtvý několik hodin. Po návratu čekal na Harryho dopis od Runy, ale ani ho neotevřel.

Podezření padlo na Ivara Løkena, který se podle Harryho Hla snažil hodit vinu na Brekkeho. V Løkenově bytě Harry našel vyvolané fotky s dětskou pornografií. Løken dorazil domů a ukázalo se, že je také vyšetřovatel. Hledal v Thajsku lidi zapletené do dětské pornografie a pracoval pro Molnese, proto měl Molnes fotky u sebe. Brekke si ve vazbě vzpomněl, že v den vraždy volal své sestře, a tak byl propuštěn. Harry s ním šel na kohoutí zápasy a věřil, že je nevinný. Došlo mu, že má jít za Ivarem Løkenem a říct mu, že ví, kdo je onen pedofil na fotkách z Molnesovy aktovky s číslicí na dressu. Byl to Ove Klipra, podnikatel. Løken potvrdil, že Molnes po Kliprovi šel a chtěl ho dostat do vězení. Harry byl rád, že se v případě někam posunul, ale záhy zjistil, že to jeho nadřizení dávno vědí. Poslali ho do Thajska, protože předpokládali, že jako alkoholik vraha neodhalí.

Løken a Harry se vloupali do Kliprova domu a prohledali ho. Harry si odnesl vzorek omítky. Løken se Harrymu přiznal, že je pedofil, ale právě proto bojuje proti dětské prostituci. Runa poslala Harrymu další dopis a zmizela. Harry líčil Brekemu svoji teorii, že vrahem je Ove Klipra. Brekke mu to rozmlouval. Po návratu do hotelu Harry zjistil, že druhý dopis nebyl od Runy, ale od vyděrače, který prý Runu bude držet, dokud Harry neodletí zpátky do Norska. Harrymu už začalo svítat a rychle vypátral, kde je Kliprova chata, kam si také vozil malé chlapce a kde nyní schovával Runu. V chatě našel dva mrtvé – Runu i Klipru.

Runina matka ani není příliš zdrcená. Řekla Harrymu, že má rakovinu a zbývá jí asi půl roku života. V chatě Harry přišel na to, že se Klipra musel zastřelit ve stoje a ne vleže. V jeho kanceláři později objevil ve zdi důlek. Odborník mu potvrdil, že omítka ve vysavači, který na Harryho vypadl v chatě ze skřínky, a ta z Kliprova domu je totožná. A také, že krev na vepřovém mase z mrazáku na chatě je Kliprova. Jens Brekke si chtěl vzít vdovu Hilde Molnesovou už v dubnu, to bylo pro Harryho další důležité vodítko. Brzy odhalil machinace ve stavební firmě a mohl Liz vyložit, jak došlo ke všem vraždám. Nevěděl, že Ivar Løken je zatím mučen.

Vrahem byl Jens Brekke. Zabil Molnese, aby získal jeho peníze. Ty by zdědila Hilde a po svatbě a její smrti on. V dědictví mu bránila Runa, a tak ji zabil také. Celý zločin pečlivě naplánoval, protože neměl rád nejasnosti – jak Harrymu sám přiznal. Ove Klipru zabil v jeho domě, mrtvolu potom převezl do chaty a uchovával v mrazáku. Podchytil nahrávací zařízení telefonních hovorů i bezpečnostní kamery v garážích a jakékoli svědky likvidoval.

- **téma a motiv**

téma: vzájemné představování lidí na pohřbu
motivy: schodiště, slunce, oblek, boty...

- **časoprostor**

prostor: v prvním patře domu, prosluněná místnost; malá část děje Norsko, převažuje Thajsko – Bangkok
čas: několik dní po vraždě, jasný a horký den; není přesně určen, současnost

- **kompoziční výstavba**

Úryvek se skládá z 9 odstavců.
Děj je vyprávěn chronologicky, místy (při rekonstrukci zločinu) se v knize objevuje retrospektiva.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, detektivní román

- **vypravěč**

er-forma, vypravěč není vševědoucí, pouze sleduje dění a neutrálně ho zaznamenává

- **postava**

Harry Hole – hlavní hrdina detektivky, Nor, vysoká postava, přes 30 let, blondák s velmi krátkými vlasy, kuřák, alkoholik, velmi všímavý a bystrý, na okolí působí jako drsný chlap, ale v jádru je citlivý (nemůže se vyrovnat s vraždou své lásky), neuznává autority, často jedná na vlastní pěst, má dobrý odhad na lidi

Hilde Molnesová – manželka zavražděného velvyslance, přitažlivá žena, utápí žal v alkoholu, jejím milencem je Jens Brekke

Runa Molnesová – dcera Hilde a Atlese Molnesových, jednoruká, výborná plavkyně, dívka kolem 20 let, velmi hezká, vysoká

Jens Brekke – milenec Hilde Molnesové, blondák (Nor), kulatá tvář, přes 30 let, působí věrohodně, chladnokrevný vrah, touží po penězích, je zapleten do thajské mafie

Ivar Løken – detektiv, fotograf, trpí tím, že je pedofilní, stal se Harryho pomocníkem

Sanphet – řidič velvyslance Molnese, oddaný, pečlivý, chudý, měl svého nadřízeného rád a nechce, aby se o něm mluvilo špatně, typický skromný Thajec

- **vyprávěcí způsoby**

- v úryvku převažuje pásmo vypravěče
nepřímá řeč: *Harry se omluvil*

přímou řeč pronáší Runa: „Dobrý den,“, Jens Brekke: „Detektiv?“ a Harry Hole: „Jsem zástupce norské policie a provádím tady nějaké rutinní vyšetřování.“

- **typy promluv**

pásmo vypravěče v er-formě: *Harry se omluvil, vyšel po schodišti nahoru a kondoloval Hildě Molnesové.*

Dále spolu vedou dialog Runa a Harry, poté Brekke a Harry.

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

pásmo vypravěče i přímé řeči postav jsou psány spisovným jazykem
objevuje se slohový postup vyprávěcí a popisný

řečnická otázka *Nejste vy ten detektiv, co u nás byl?*

elipsa (= výpustka) *že už mu určitě bylo třicet (třicet let)*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

epiteton	<i>zastřený pohled, ginový odér, agresivní podtón, voskově vypadající protéza, dětsky buclatá tvář</i>
metonymie	<i>těžký parfém</i>
přirovnání	<i>zamžourala na něj, jako by si všimla teprve teď; ručně šité boty Bally se mu leskly jako černá zrcadla; kluka, který se jen oblékl jako dospělý</i>
metafora	<i>země pygmejů (= Thajsko, země malých lidí)</i>
personifikace	<i>Harryho pohled automaticky vyhledal druhou ruku.; vrásky kolem očí nasvědčovaly</i>

Literárněhistorický kontext

• kontext autorovy tvorby

konec 20. století a 1. polovina 21. století

Jo Nesbø (* 1960)

- Nor, narozen v Oslu
- spisovatel a hudebník
- otec manažer, matka knihovnice, má dva bratry (Jo je prostřední)
- když mu bylo 8, rodina se přestěhovala do Molde, kde se cítil sám a začal si vymýšlet příběhy
- do 19 let hrál fotbal na profesionální úrovni, přestal kvůli zranění
- vystudoval ekonomii v Bergenu
- během studií psal písňové texty a hrál ve studentské kapele
- po studiích se vrátil do Osla, kde stále žije
- pracoval jako makléř a zároveň dál hrál v rockové kapele Di Derre, která je velmi úspěšná
- když vydělal dost peněz, začal psát a zjistil, že ho tato práce naplňuje
- má dceru Selmu (žije s matkou)
- rád jezdí na kole, leze po horách a hraje tenis
- získal mnoho literárních cen, jeho knihy jsou přeloženy do 35 jazyků a vycházejí ve 140 zemích (skloňování: bez Nesbøho, Nesbømu, vidím Nesbøho, o Nesbøm, s Nesbøm)

- Nesbø se na každou knihu pečlivě připravuje, osobně poznává dějiště svých příběhů – cestuje po celém světě

Netopýr – literární debut z roku 1997, první díl s kriminalistou Harry Holem; okamžitý úspěch, oceněn významnými cenami

Švábi, Červenka, Nemesis, Pentagram, Spasitel, Sněhulák, Levhart, Přízrak, Policie – další díly série

Lovci hlav – kriminální příběh s novým detektivem Rogerem Brownem

knihy pro děti s hlavním hrdinou doktorem Proktorem: *Doktor Proktor a prdící prášek, Doktor Proktor a vana času, Doktor Proktor a konec světa, možná, Doktor Proktor a velká loupež zlata*

- knihy pro děti věnoval své dceři

• literární / obecně kulturní kontext

Detektivka – detektivní literatura

- jeden z nejoblíbenějších žánrů zábavné literatury
- vznikla až koncem 19. st., počátky můžeme najít již v 18. st. (loupežnické a pikareskní romány)
- za zakladatele je považován Edgar Allan Poe

detektivka = příběh se zápletkou, která je založena na zločinu (nejčastěji vraždě), který vyšetřuje detektiv (profesionál, policista, soukromý detektiv, laik). Čtenář sleduje spolu s vyšetřovatelem stopy, dedukuje z různých informací.

Severské krimi

Současná světová literatura

Detektivní literatura:

Edgar Allan Poe (1809–1849)

- romantický básník, prozaik, literární teoretik, esejista
- psal fantastické a mystické příběhy – zakladatel detektivky
- „mistr krátké prózy“ – skvěle zachycuje stavy mysli svých postav
- považován za předchůdce hororu a sci-fi, psal také humoristické povídky
- v některých povídkách využívá logický deduktivní postup při odkrývání tajemství – texty považovány za první detektivky (vyšetřovatel Dupin)

soubory detektivek: *Zánik domu Usherů, Grotosky a arabesky, Vražda v ulici Morgue, Jáma a kyvadlo, Zlatý brouk, Černý kocour*

- životní dílo = báseň *Havran* (+ stať *Filozofie básnické skladby*)

Oscar Wilde (1854–1900)

- Ir, narozen v Dublinu, prozaik, dramatik, básník a esejista

- nejúspěšnější dramatik pozdně viktoriánského Londýna

Básně – dekadentní sbírka

Balada o žaláři v Readingu – mluví o pobytu v žaláři

jediný román *Obraz Doriana Graye* – mladý a krásný Dorian nechce zestárnout a své přání vysloví před obrazem, jež maluje jeho přítel Basil. Od té doby stárne místo Doriana jeho podobizna na obraze.

pohádky – andersenovské ladění, *Šťastný princ a jiné pohádky*, *Strašidlo cantervillské*

drama:

Vějíř lady Windermérové, *Ideální manžel*, *Jak je důležité míti Filipa* – konverzační komedie

Robert Louis Stevenson (1850–1894)

- skotský romanopisec, básník, povídkář, cestopisec, „mistr krátké sevřené prózy“

- představitel novoromantismu v anglické literatuře, znám jako autor dětské literatury a hororu

- za svého života byl celebrita, po 1. sv. válce až do konce 20. stol. na něj bylo nahlíženo jako na druhořadého autora

- na konci 20. století opět uznáván jako esejista, sociální kritik nebo jako např. literární teoretik

Ostrov pokladů – pirátský příběh s pokladem, pravděpodobně nejznámější Stevensonovo dílo

další beletrie: *Klub sebevrahů*, *Černý šíp*, *Podivný případ dr. Jekylla a pana Hyda*

poezie: *Dětský sad poezie*, *V podrostu /Underwoods/* (sbírka napsaná v angličtině a současně skotštině);

cestovatelská díla: *Plavba do vnitrozemí*, *Putování s oslicí po Cévennách*

sbírka esejí: *Vzpomínky a portréty*

Arthur Conan Doyle (1859–1930)

- narozen ve skotském Edinburghu

- studoval medicínu v Edinburghu, během studií začal psát

- během studií se seznámil s R. L. Stevensenem a Josephem Bellem, později se setkal s O. Wildem

- ovlivnil podobu detektivního žánru svými příběhy o Sherlocku Holmesovi

- velice plodný – autor detektivek, hist. povídek, fantastických románů, her, básní, literatury faktu

Knihy s postavou Sherlocka Holmese – napsal celkem 56 povídek a 4 romány

Studie v šarlatové, *Znamení čtyř* – romány

Skandál v Čechách – první ze série 12 povídek, vycházely každý měsíc = *Dobrodružství Sherlocka Holmese*

Poslední případ – povídka z r. 1893, ve které SH zemře; vzbudila nevoli

Vzpomínky Sherlocka Holmese – druhá série povídek

Prázdný dům – cyklus 13 povídek, knižně jako *Návrat Sherlocka Holmese*

Údolí strachu, *Poslední poklona Sherlocka Holmese*, *Archiv Sherlocka Holmese*

Severské krimi:

Stieg Larsson (1954–2004)

- Švéd, novinář, zemřel na infarkt

- detektivky *Dívka, která koplá do vosího hnízda*, *Dívka, která si hrála s ohněm*, *Muži, kteří nenávidí ženy*

Lars Kepler

- pseudonym manželů Ahndorilových ze Švédska

- autoři thrillerů *Hypnotizér* a *Paganiniho smlouva*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Švábi – švábi se v Thajsku běžně vyskytují a hlavní hrdina, vyšetřovatel Harry Hole, na ně v průběhu vyšetřování několikrát narazil.

„[...] četl, že okamžitě zalezou, jakmile ucítí vibrace někoho přichozího, že na každého švába, kterého zahlédnete, připadá nejméně deset jiných, kteří se stihli schovat. Což znamená, že jsou všude.“

- Harry měl případ vyřešit, ale co nejméně se motat do politických věcí. Čím déle vyšetřoval, tím víc zjišťoval, že případ je spletitý a „za zdí“ je mnoho schovaných švábů – nekalostí.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Kniha je aktuální, jednak se odehrává v současnosti a jednak se zločiny (vraždy) páchají stále.

- **pravděpodobný adresát:**

Všichni milovníci klasické detektivky.

- **určení smyslu díla:**

Příběh odhaluje, že touha po penězích může člověka dohnat až k vraždě. Na druhou stranu je tu bystrá mysl, která zlo odhalí a potrestá.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

1998 – jedná se o druhý autorův román a zároveň druhý díl volné série detektivek s vyšetřovatelem Harry Holem

- **tematicky podobné dílo:**

Jo Nesbø – *Netopýr*: první díl série, v němž se čtenář seznamuje s Harrym

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Kniha nebyla zfilmována.